

GENESIS
voor
IEDEREEN

deel 1

Het Oude Testament voor iedereen
door
John Goldingay

Genesis deel 1
Genesis deel 2

Volgende delen in voorbereiding

John Goldingay

Genesis

VOOR IEDEREEN

DEEL 1

HOOFDSTUK 1-16

wb Uitgeverij Van Wijnen - Franeker

© 2010 John Goldingay

Oorspronkelijke uitgever Westminster John Knox Press, Louisville,
KY 40202, U.S.A.

Oorspronkelijke titel *Genesis for Everyone, Part 1, Chapters 1-16*

© 2016 Nederlandse editie: Uitgeverij Van Wijnen, Postbus 172,
8800 AD Franeker

De Bijbelteksten zijn met toestemming van het Nederlands
Bijbelgenootschap overgenomen uit de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV).

www.uitgeverijvanwijnen.nl

Vertaling Martine Krabbendam-Veenhof

Omslagontwerp Garage/BNO

ISBN 978 90 5194 501 0

NUR 707

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvou-
digd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar
gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch,
door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder vooraf-
gaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

<i>Kaarten</i>		9
<i>Dankwoord</i>		11
<i>Inleiding</i>		13
Genesis 1,1	In het begin	19
Genesis 1,2-5	Zondag	23
Genesis 1,6-19	Maandag, dinsdag, woensdag	26
Genesis 1,20-25	Donderdag, vrijdagmorgen	31
Genesis 1,26	Vrijdag tussen de middag	34
Genesis 1,27-30	Vrijdagmiddag	38
Genesis 1,31 – 2,3	Zaterdag	42
Genesis 2,4a	Het scheppingsverhaal als een historische gelijkenis	46
Genesis 2,4b-7	Om het anders te zeggen...	51
Genesis 2,8-14	De mens als tuinier	55
Genesis 2,15-20	Een vreemd verbod en een verrassend experiment	60
Genesis 2,21-25	Dit is het!	65
Genesis 3,1-3	De schepping doet zich gelden	69
Genesis 3,4-13	Waar ben je?	74
Genesis 3,14-16a	De last van het moederschap	78
Genesis 3,16b	Liefhebben en koesteren, begeren en overheersen	82
Genesis 3,17-22	Werken wordt zwoegen	86
Genesis 3,23-24	De verbanning en de gevolgen ervan	90

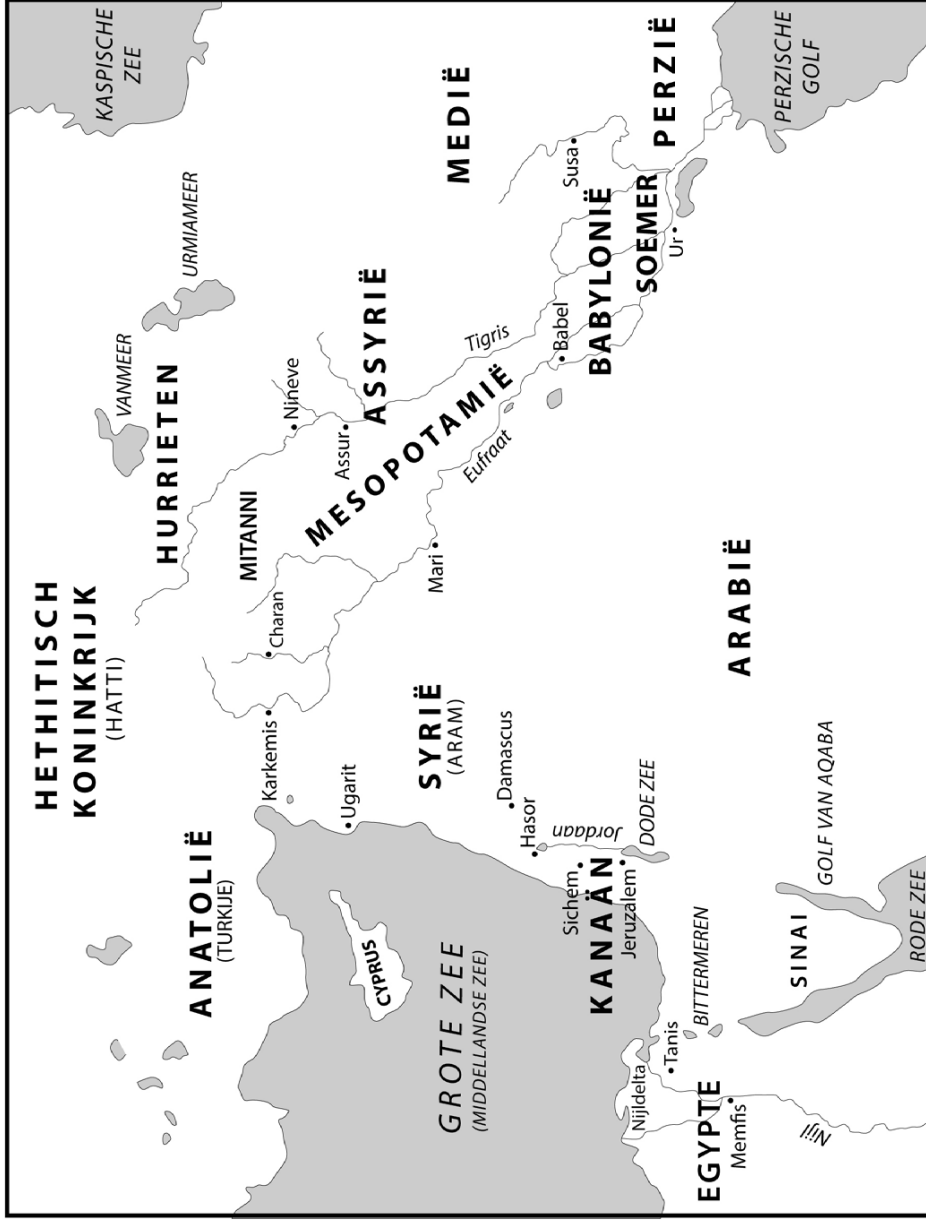
INHOUD

Genesis 4,1-5a	Het eerste gezin, de eerste aanbedding, de eerste aanvaarding en de eerste afwijzing	95
Genesis 4,5b-9	Waarom overkomt dit mij?	100
Genesis 4,10-13	Het bloed schreeuwt	105
Genesis 4,14-17	Het teken van Kain	109
Genesis 4,18-22	Bigamie, muziek, techniek, moord	114
Genesis 4,23-26	Een nieuw begin	119
Genesis 5,1-20	Daarna stierf hij	123
Genesis 5,21-32	Het waagstuk van de hoop	127
Genesis 6,1-4	Het hoogtepunt van verzet	132
Genesis 6,5-8	De genade vond Noach	137
Genesis 6,9-22	Vol geweld	142
Genesis 7,1-24	Toen sloot de Jahweh de deur achter hem	147
Genesis 8,1-21a	Maar God was Noach indachtig	151
Genesis 8,21b – 9,4	Nooit weer	156
Genesis 9,5-13	Leven om leven	160
Genesis 9,14-25	Door de regen heen bespeur ik de regenboog	165
Genesis 9,26 – 10,20	De volken	170
Genesis 10,21 – 11,2	Een reis en een permanente verblijfplaats	175
Genesis 11,3-7	De God die ingrijpt	179
Genesis 11,8-30	Babel werd een babbelstad	184
Genesis 11,31 – 12,2a	Maak dat je hier wegkomt	188
Genesis 12,2b	Een zegen zijn	193
Genesis 12,3-6a	Dus Abraham ging	198
Genesis 12,6b-10	Zulke dingen gebeuren nu eenmaal	202
Genesis 12,11-20	Van het een komt het ander	207
Genesis 13,1-13	Een vredestitcher zijn	211

INHOUD

Genesis 13,14-18	Een onwaarschijnlijke belofte	216
Genesis 14,1-13	Een tijd voor oorlog	220
Genesis 14,14-18	Wat moet je weten?	225
Genesis 14,19-24	Zegen en tienden	230
Genesis 15,1-6a	Wees niet bang	234
Genesis 15,6b-7	Ik zweet niet	238
Genesis 15,8-15	Hoe weet je dat?	242
Genesis 15,16-21	Eerlijk tegenover de volken van Kanaän	247
Genesis 16,1-4a	Als je geen kinderen kunt krijgen	252
Genesis 16,4b-7	De complicaties van draagmoederschap	256
Genesis 16,8-16	Beter bij Abraham en Sara dan in Egypte	260
<i>Woordenlijst</i>		266

© Karla Bohmbach

© Karla Bohmbach

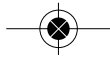
DANKWOORD

Ik ben Mark Goldingay, Steven Goldingay, Sue Goldingay, Bette Owen-Goldingay en Cheryl Lee (die bijna een erelid van de Goldingays is) dankbaar dat ze dit boek grotendeels, of helemaal, met een niet-theologische blik hebben gelezen en me hebben verteld waar ze geen wijs uit konden worden. Als sommige stukken nog steeds onbegrijpelijk zijn, is het mijn fout. Ik ben ook Tom Bennet dankbaar voor het corrigeren van de drukproeven.

Er staan veel verhalen in over mijn vrienden en familie. Ik heb ze niet zelf bedacht, maar ik heb ze wel onherkenbaar gemaakt, wanneer dat nodig was om eerlijk tegenover de betrokkene te zijn. Soms had ik ze zo onherkenbaar gemaakt dat het me moeite kostte om me te herinneren wie er beschreven werd, toen ik het manuscript herlas.

Aan het einde van het boek staat een verklarende woordenlijst met een aantal belangrijke termen die geregeld in de tekst terugkomen. (Het zijn vooral geografische, historische en theologische termen.) In ieder hoofdstuk (maar niet in de inleiding) zijn deze woorden gemarkeerd door ze **vet** af te drukken, wanneer ze voor het eerst in dat hoofdstuk voorkomen.¹

¹ In de oorspronkelijke uitgave zijn de Bijbelgedeelten in een eigen vertaling van John Goldingay opgenomen. In de Nederlandse uitgave is gekozen voor de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV) van het Nederlands Bijbelgenootschap. In de lopende tekst worden soms citaten uit andere vertalingen geciteerd, met name uit de Herziene Statenvertaling (HSV).

INLEIDING

‘De Schriften’ – dat waren voor Jezus en de auteurs van het Nieuwe Testament de geschriften die christenen het ‘Oude Testament’ noemen. Als ik dat zeg, ben ik een beetje kort door de bocht, want het Nieuwe Testament geeft ons er geen lijst van. Maar de verzameling geschriften die het Joodse volk aanvaardt, is bij benadering de verzameling waar Jezus en de auteurs van het Nieuwe Testament vermoedelijk mee gewerkt hebben. De kerk aanvaardde later een aantal extra boeken, de ‘apocriefe’ of ‘deuterocanonieke’ boeken. Maar voor het doel van deze serie die *het Oude Testament voor Iedereen* wil uitleggen, bedoelen we met het Oude Testament die geschriften die de Joodse gemeenschap aanvaardt.

Ze zijn niet ‘oud’ in de zin van verouderd of ouderwets. Soms noem ik ze liever het ‘Eerste Testament’ dan het Oude Testament, om dat duidelijk te maken. Voor Jezus en de nieuwtestamentische schrijvers waren ze een levende bron om God, Gods werkwijze in de wereld en Gods omgang met ons, te begrijpen. Ze waren bruikbaar ‘om onderricht te geven, om dwalingen en fouten te weerleggen, en om op te voeden tot een deugdzzaam leven, zodat een dienaar van God voor zijn taak berekend is en voor elk goed doel volledig is toegerust’ (2 Timoteüs 3,16-17). Kortom, ze waren voor iedereen. Daarom is het vreemd dat christenen ze niet vaak lezen. Mijn doel met deze boekjes is je te helpen bij het lezen ervan.

Mijn aarzeling is dat je misschien mijn gedachten leest in plaats van de Schriften. Doe dat niet! Ik vind het prettig dat deze serie de Bijbelgedeelten afdruckt, die besproken worden. Sla ze niet over! Uiteindelijk zijn *díe* van belang.

INLEIDING

Een overzicht van het Oude Testament

De Joodse gemeenschap verwijst vaak naar deze geschriften als de Tora, de profeten en de geschriften. Hoewel het Oude Testament uit dezelfde boeken bestaat, staan ze daar in een andere volgorde:

- Genesis tot Koningen: een verhaal dat van de schepping van de wereld doorloopt tot aan de verbanning van de Judeeërs naar Babylon.
- Kronieken tot Ester: een tweede versie van dit verhaal, dat doorloopt tot in de jaren na de ballingschap.
- Job, Psalmen, Spreuken, Prediker, Hooglied: een aantal poëtische boeken.
- Jesaja tot Maleachi: het onderwijs van een aantal profeten.

Hieronder volgt een overzicht van de geschiedenis die aan de boeken ten grondslag ligt. (Ik geef geen jaartallen voor de gebeurtenissen in Genesis, dat zou teveel giswerk zijn.) De gebeurtenissen vinden plaats vóór de geboorte van Christus.

eind 13 ^e – begin 12 ^e eeuw	Mozes, de uittocht, Jozua
12 ^e – 11 ^e eeuw	de ‘rechters’
10 ^e eeuw	Saul, David, Salomo; het rijk scheurt in tweeën: Efraïm en Juda
9 ^e eeuw	Elia, Elisa; Aram-Damascus is de supermacht
8 ^e eeuw	Amos, Hosea, Jesaja, Micha; Assyrië is de supermacht; ondergang van Efraïm, Juda vazal van Assyrië, koning Hizkia

INLEIDING

7 ^e eeuw	koning Manasse, Jeremia, Josia; Babylon is de supermacht
6 ^e eeuw	ondergang van Juda, ballingschap; Ezechiël, Daniël; Perzië wordt de supermacht, terugkeer uit de ballingschap
5 ^e eeuw	Ezra, Nehemia; Juda provincie van het Perzische rijk
4 ^e eeuw	Griekenland is de supermacht (Alexander de Grote)
3e eeuw	Syrië en Egypte zijn regionale machten die allebei aan Juda trekken
eind 2 ^e eeuw	Juda komt in opstand tegen Syrië en wordt enige tijd onafhankelijk
1 ^e eeuw v. Chr.	Rome is de supermacht

Genesis

Evenals het grootste deel van de Bijbel is Genesis anoniem: er wordt niet verteld wie het geschreven heeft. De Statenvertaling noemt het 'Het eerste boek van Mozes, genaamd Genesis'. Maar er staat niets in het boek wat de indruk wekt dat Mozes het geschreven heeft. Integendeel, er zijn nogal wat aanwijzingen dat hij dat niet gedaan heeft. In het boek worden bijvoorbeeld de Chaldeeën en de Filistijnen genoemd, die er in Mozes' tijd nog niet waren.

De Statenvertaling heeft de opvatting dat de eerste vijf boeken van de Bijbel met Mozes in verband staan, niet zelf uitgevonden; dat idee bestond al in Jezus' tijd en het Nieuwe

INLEIDING

Testament gaat ervan uit. Maar het is twijfelachtig of de mensen echt bedoelden dat Mozes de boeken feitelijk had geschreven. Er waren andere contemporaine boeken en tradities die de mensen met Mozes in verband brachten, ook al wisten ze dat die uit hun eigen tijd afkomstig waren. Dus iets ‘mozaïsch’ noemen, is misschien een manier om te zeggen: ‘We aanvaarden dit als iets wat Mozes zou goedkeuren.’

Geen van deze eerste vijf boeken is echt een zelfstandig werk, compleet in zichzelf, ook Genesis niet. De boeken lijken een beetje op vijf seizoenen van een televisieserie, die allemaal met een cliffhanger eindigen om te zorgen dat je het volgende jaar verder kijkt. Om een voorbeeld te geven: de beloften die God aan Abraham doet, worden deels vervuld binnen Genesis. Maar aan het einde van het boek bevindt de familie van Jakob zich vanwege een hongersnood in het verkeerde land. En in het boek Jozua wordt uiteindelijk verteld hoe God de belofte om de Israëlieten het land Kanaän te geven, vervulde. Sterker nog, Genesis is in wezen onderdeel van een gigantisch verhaal dat helemaal doorloopt tot aan de boeken Samuël en Koningen. We weten dat het verhaal daar eindigt, want als we de bladzijde omslaan, komen we terecht in een soort tweede versie van het hele verhaal in 1 Kronieken. Dus in de boeken Genesis tot en met Koningen wordt een verhaal verteld dat van de schepping – via de belofte aan Israëls voorvaders, de uittocht, de ontmoeting met God op de Sinai, de aankomst van het volk in Kanaän, de tragedies in het boek Rechters, de prestaties van Saul, David en Salomo, de splitsing en het verval van het rijk – doorloopt tot de deportatie van een groot deel van het volk Juda naar Babylon.

In de vorm waarin het aan ons overgeleverd is, hoort dit enorme verhaal dus thuis in de tijd na de laatste gebeurtenis die het optekent, de verbanning van het Judese volk naar Babylon in 587 voor Christus. Deze gebeurtenis vormt het einde van het verhaal dat in Genesis begint. Als we ervan

INLEIDING

uitgaan dat het vrij kort daarna voltooid werd, woonden de uiteindelijke auteurs en het eerste gehoor in Babylon of leefden ze onder Babylonische overheersing. Als we ons realiseren dat het boek in die tijd geschreven is, helpt dat ons soms om bijzondere elementen in het verhaal op te merken.

Ik zeg ‘voltooid’ en ‘uiteindelijke auteurs’, omdat ik er niet van uitga dat het toen vanuit het niets geschreven werd. Maar uitgebreide inspanningen om te onderzoeken via welke tussenfasen het boek de vorm kreeg waarin wij het kennen, hebben niet tot enige overeenstemming over dat proces geleid. Dus is het maar het beste niet over die vraag te piekeren. Echter, het feit dat het verhaal de lange periode van het begin van de wereld tot het einde van de Judese staat beslaat, nodigt ons uit om het begin te lezen in het licht van het einde, zoals dat bij ieder verhaal het geval is. En soms helpt dit ons om aspecten in het verhaal op te merken die we anders over het hoofd zouden kunnen zien. En het helpt om te vermijden dat we dingen verkeerd begrijpen, die anders raadselachtig zouden zijn. Bovendien is het vaak nuttig om je voor te stellen hoe het verhaal in voorgaande eeuwen aan mensen verteld of voorgelezen werd.

Genesis zelf is eigenlijk een werk in twee delen, hoewel die met elkaar verbonden zijn. Deel 1, Genesis 1–11, begint met het ontvouwen van het grootst mogelijke doek voor het schilderij dat de kunstenaar zal gaan schilderen. Het betreft de oorsprong van de wereld en van de mensheid, en de manier waarop God daar helemaal in het begin mee omging. Maar dan laat het zien hoe het misging. Daarmee vormt het een voorbereiding op Genesis 12–50, het verslag van Gods werkwijze om alles weer recht te zetten. Dus biedt Genesis ons een beschrijving van hoe wij en de wereld bedoeld waren, evenals een beschrijving van hoe de wereld is, en hoe wij zijn.

Voor *Genesis voor iedereen* zou het echter een ongelijke verdeling opgeleverd hebben om deel één te wijden aan

INLEIDING

hoofdstuk 1–11 en deel twee aan hoofdstuk 12–50. Daarom loopt dit eerste deel door tot in het begin van de geschiedenis waarin God de dingen recht zet. Een voordeel van deze verdeling is dat die ons eraan herinnert dat de twee delen bij elkaar horen.

GENESIS 1,1

In het begin

| ¹In het begin schiep God de hemel en de aarde. |

Onze zoon en schoondochter lieten ons foto's van onze twee kleinkinderen zien. Op één ervan zaten de twee kinderen achter in de auto heel ernstig te kijken. 'Ik denk dat we net de bloemetjes en de bijtjes hadden besproken,' legde onze zoon uit. Waar komen we vandaan? Als we dat weten, helpt het ons op de een of andere manier om te begrijpen wie we zijn. Waar we vandaan komen, is daarom een belangrijke vraag, en niet alleen voor ons als individu. In Amerika wordt een buitenlander getroffen door de heftige emoties die vragen rondom de oorsprong van de mensheid en de aarde losmaken. Zijn we via een volledig natuurlijk proces ontstaan, of door een proces waar God bij betrokken was?

Iemand vertelde me eens dat de eerste regel van creatief schrijven is: 'Schrijf een pakkende openingszin.' Het eerste vers van de Bijbel is een heel pakkende openingszin. Je zou er best een poosje met ontzag naar kunnen kijken.

'In het begin...' Genesis spreekt niet over het absolute begin, wat dat ook moge zijn. Ik denk niet dat er zoiets was, want God had geen begin. Genesis spreekt over het begin van de wereld. De standaard Joodse vertaling van dit openingsvers is: 'Toen God de hemel en de aarde begon te scheppen.' Daardoor wordt de indruk vermeden dat Genesis over het absolute begin spreekt. Het pretendeert niet te weten wat God voor het begin van de wereld deed. De Afrikaanse kerkvader Augustinus brengt deze vraag ter sprake en vermeldt het schertsende antwoord dat hij eens heeft gehoord, namelijk dat God bezig was de hel klaar te maken voor mensen die te nieuwsgierig zijn. Dit idee was een beetje te lichtzinnig voor Augustinus, maar niet voor de reforma-

GENESIS 1,1 In het begin

tor Martin Luther, die de opmerking leuk vond. Maar op een bepaalde manier sluit dat schertsende antwoord aan bij Augustinus' eigen opmerking: 'Ik weet niet, wat ik niet weet.' Genesis is ook niet geïnteresseerd in het bevredigen van onze nieuwsgierigheid naar het ontstaan van andere bovennatuurlijke wezens, zoals engelen, of naar de 'val van Satan' en vertelt ons die dingen niet. Wat we niet weten, weten we niet. Genesis concentreert zich vastberaden op het begin van de wereld en van de mensheid.

'In het begin schiep God...' Wie is deze God? De Bijbel gaat ervan uit dat iedereen basiskennis heeft van wat Paulus Gods eeuwige kracht en goddelijkheid noemt (Romeinen 1,20). De Bijbel piekert er niet over een poging te doen Gods bestaan te bewijzen. Dat is volgens de Bijbel net zo vreemd als proberen ons eigen bestaan te bewijzen. De Bijbel neemt God en Gods wezenskenmerken als vanzelfsprekend aan. Genesis gaat er ook vanuit dat de Israëlieten, voor wie dit verslag van de schepping oorspronkelijk geschreven werd, veel meer weten dan alleen deze basale dingen, omdat ze Gods betrokkenheid bij hun volk kennen. Ze weten van Abraham, de uittocht, Gods openbaring op de Sinai, enzovoorts. Tegelijkertijd lijkt de manier waarop God aan het begin van het verhaal wordt geïntroduceerd een beetje op de manier waarop een personage in een film voor het eerst in beeld komt. We kennen het personage niet wanneer hij of zij voor het eerst verschijnt. In de loop van het verhaal leren we die persoon kennen; zo leren we God in Genesis 1 kennen. Tegen de tijd dat we bij het eind van het hoofdstuk komen, zullen we heel wat over God weten. Tegen het eind van het boek Genesis nog veel meer.

'In het begin schiep God...' 'Scheppen' is een boeiend werkwoord in deze pakkende eerste regel. In het Oude Testament scheidt alleen God. Misschien gebruikten de Israëlieten dit werkwoord als ze over kunstzinnige activiteiten spraken, maar in het Oude Testament komt het in dat